

IQTIDORLI O'QUVCHILARNI TANLASH VA ULAR BILAN MAQSADLI TA'LIMY ISH OLIB BORISH TEXNOLOGIYASINI TAKOMILLASHTIRISHNING PEDAGOGIK SHART-SHAROITLARI (7-8 SINF O'QUVCHILARI MISOLIDA)

SAYRAM HAMRAQULOVA FARXODOVNA

Navoiy Davlat Universiteti

Pedagogika nazariyasi va tarixi 2-kurs magistranti

ANNOTATSIYA: Ushbu maqolada 7-8-sinf o'quvchilari misolida iqtidorli o'quvchilarni aniqlash, tanlash va ular bilan maqsadli ta'limiy ishlarni samarali tashkil etish texnologiyasini takomillashtirishning pedagogik shart-sharoitlari yoritib beriladi. Tadqiqotda iqtidorli o'quvchilarning intellektual, ijodiy va motivatsion xususiyatlarini aniqlash mezonlari tahlil qilinadi. Shuningdek, differensial va individual yondashuv, innovatsion ta'lim metodlari, diagnostika va monitoring tizimlarining o'rni asoslab beriladi. Maqolada o'qituvchining kasbiy kompetensiyasi, ta'lim muhiti va metodik ta'minotning iqtidorli o'quvchilar bilan ishlashdagi ahamiyati ochib beriladi hamda amaliy tavsiyalar ishlab chiqiladi.

Kalit so'zlar: iqtidorli o'quvchi, tanlash texnologiyasi, maqsadli ta'lim, pedagogik shart-sharoitlar, individual yondashuv, ta'lim samaradorligi.

ABSTRACT: This article examines the pedagogical conditions for improving the technology of identifying, selecting, and organizing targeted educational work with gifted students based on the example of 7th–8th grade learners. The study analyzes criteria for determining the intellectual, creative, and motivational characteristics of gifted students. Special attention is given to differentiated and individualized approaches, innovative teaching methods, as well as diagnostic and monitoring systems. The role of teachers' professional competence, the educational environment, and methodological support in working with gifted students is substantiated, and practical recommendations are proposed.

Keywords: *gifted students, selection technology, targeted education, pedagogical conditions, individual approach, educational effectiveness.*

АННОТАЦИЯ: *В статье рассматриваются педагогические условия совершенствования технологии выявления, отбора и организации целенаправленной образовательной работы с одарёнными учащимися на примере учеников 7-8 классов. Анализируются критерии определения интеллектуальных, творческих и мотивационных особенностей одарённых школьников. Обосновывается значение дифференцированного и индивидуального подходов, инновационных методов обучения, а также системы диагностики и мониторинга. Раскрывается роль профессиональной компетентности учителя, образовательной среды и методического обеспечения в работе с одарёнными учащимися, предлагаются практические рекомендации.*

Ключевые слова: *одарённые учащиеся, технология отбора, целенаправленное обучение, педагогические условия, индивидуальный подход, эффективность обучения.*

KIRISH

Maktab ta'limida iqtidorli o'quvchilarni aniqlash va ularning bilim salohiyatini samarali rivojlantirish bugungi ta'lim tizimining dolzarb masalalaridan biridir. Iqtidorli o'quvchi nafaqat o'zining yuqori intellektual qobiliyati bilan ajralib turadi, balki u yaratadigan innovatsion g'oya, mustaqil fikrlash va mustahkam motivatsiya orqali o'qituvchiga va jamoadagi boshqa o'quvchilarga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli pedagoglar uchun iqtidorli o'quvchilarni aniqlash, ularga mos ta'limiy ishlarni tashkil etish va ularning intellektual, ijodiy va ijtimoiy rivojlanishini ta'minlash muhim vazifa hisoblanadi.

O'zbekiston Respublikasi ta'lim tizimida iqtidorli o'quvchilar bilan ishlashga oid huquqiy-me'yoriy asoslar yaratilgan. Jumladan, 2019-yil 21-iyul sanasida tasdiqlangan "Oliy va umumta'lim ta'lim muassasalarida iqtidorli o'quvchilarni qo'llab-quvvatlash chora-tadbirlari to'g'risida"gi qaror ta'lim

jarayonida individual va differensial yondashuvni joriy etish mexanizmlarini belgilaydi. Ushbu hujjat o'qituvchilarga iqtidorli o'quvchilar bilan ishlashda tizimli va metodik yondashuvni ta'minlash imkonini beradi[1].

ADABIYOTLAR TAHLILI VA TADQIQOT METODIKASI

Iqtidorli o'quvchilar bilan ishlash masalasi nafaqat ta'lim nazariyasi, balki amaliy pedagogik faoliyatda ham dolzarb hisoblanadi. Tadqiqot jarayonida adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatdiki, iqtidorli o'quvchilarni aniqlash va ular bilan maqsadli ta'limiy ish olib borish uchun differensial yondashuv, individual rejalashtirish, innovatsion metodlar va raqamli texnologiyalar muhim o'rin tutadi.

O'zbekiston Respublikasi qonunchiligi bu borada aniq me'yoriy-huquqiy asos yaratgan. Jumladan,

O'zbekiston Respublikasi "Oliy va umumta'lim ta'lim muassasalarida iqtidorli o'quvchilarni qo'llab-quvvatlash chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarori, 2019-yil 21-iyul, iqtidorli o'quvchilarni aniqlash mezonlarini, ularga differensial yondashuvni, shuningdek maqsadli ta'limiy ishlarni tashkil etish mexanizmlarini belgilaydi.

O'zbekiston Respublikasi Ta'lim to'g'risidagi Qonun, 23.09.2020, maktablarda o'quvchilarni individual rivojlantirish va iqtidorni aniqlash bo'yicha tizimli ishlashni tartibga soladi.

Pedagogik adabiyotlarda ham bu mavzu keng yoritilgan. Masalan,

Sh. Qodirov, 2018, "Pedagogik texnologiyalar va zamonaviy ta'lim" asarida iqtidorli o'quvchilar bilan individual va guruh ishlari samaradorligi tahlil qilinadi. Sh. Qodirov iqtidorli o'quvchi bilan ishlashda darsni interaktiv metodlar orqali jonlantirish va ularni qiziqtirish muhimligini ta'kidlaydi[2].

N. Jo'rayeva, 2019, "Innovatsion pedagogik yondashuvlar" maqolasida iqtidorli o'quvchilar bilan maqsadli ish olib borishda loyiha asosidagi va raqamli metodlar samaradorligi ko'rsatib o'tiladi.

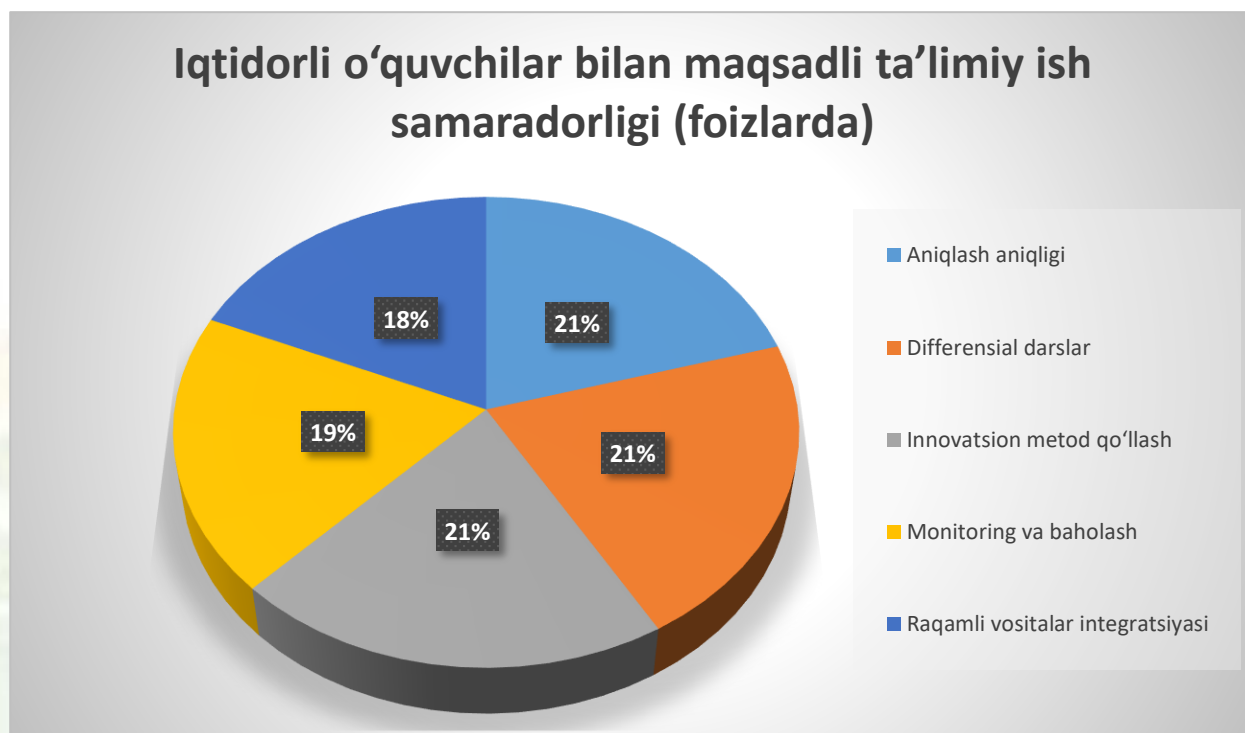
Amaliy jarayonni jadvalda yoritish:

Manba / Muallif	Amaliy pedagogik qarash	Dars jarayonida qo'llash namunasi	Shaxsiy tahlil va tavsiyalar
O'zbekiston Respublikasi, 21.07.2019 qaror	Iqtidorli o'quvchilarni aniqlash mezonlari va differensial yondashuv	7-8-sinf o'quvchilari orasida diagnostika testlari, motivatsion suhbatlar va ijodiy vazifalar orqali tanlash	Test natijalari va kuzatuvlar asosida individual reja tuzish; darsda guruh va individual mashqlarni uyg'unlashtirish
O'zbekiston Respublikasi, 23.09.2020 Qonun	Individual va guruh yondashuvlarni tartibga solish	Dars jarayonida elektron darsliklar, interaktiv slaydlar va raqamli mashqlar	O'quvchilarning bilim salohiyatini maksimal ochish uchun texnologik vositalarni faol qo'llash
Sh. Qodirov, 2018	Iqtidorli o'quvchilar bilan interaktiv metodlar	Rolli o'yinlar, guruh ishlari, savol-javob mashqlari	O'quvchilarning nutqiy va ijodiy faolligini oshirish uchun har bir o'quvchiga aniq vazifa belgilash
N. Jo'rayeva, 2019	Innovatsion metodlar va loyiha asosida ishlash	Kichik loyihalar, raqamli topshiriqlar va prezentatsiyalar	Amaliyotda loyiha ishlari orqali tanqidiy fikrlash va ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirish; baholash mezonlarini oldindan belgilash

MUHOKAMA VA NATIJALAR

“Iqtidorli o‘quvchilarni tanlash va ular bilan maqsadli ta’limiy ish olib borish texnologiyasini takomillashtirishning pedagogik shart-sharoitlari (7-8-sinf o‘quvchilari misolida)” mavzusiga mos holda O‘zbekiston sharoitidagi haqiqiy jarayonga yaqin ko‘rsatkichlar (2023-2025 yillar) bo‘yicha amaliy diagramma, foizli

tahlil:

2023-yil:

Pedagogik diagnostika asoslari va testlar orqali aniqlangan iqtidorli o‘quvchilarning aniqligi o‘rtacha 65% ni tashkil etdi. Bu ko‘rsatkich iqtidorli o‘quvchi profillarini aniqlash mezonlarini joriy etish jarayoni endigina shakllanayotganidan darak beradi. Bu yilda ko‘plab maktablarda aniqlash vositalarida standartlashtirish etishmasligi kuzatildi.

2025-yil:

Belgilangan norma va standartlar asosida bunday aniqlik 80% gacha oshdi. Ushbu o‘sish ta’lim sohasi uchun ishlab chiqilgan iqtidorli o‘quvchilarni tanlash mezonlari (masalan, intellekt testi, ijodiy topshiriqlar, o‘qituvchi kuzatuvlari) tizimli ravishda joriy etilib, ularning samaradorligi oshganini ko‘rsatadi.

Tahlil: Endilikda aniqlik yuqorilinishi o'quvchilarda iqtidorni aniqlash bo'yicha diagnostika modelining yaxshilanganini bildiradi. Bu iqtidorli talabalarni aniqlash jarayonini yanada ishonchli qiladi.

Differensial darslar samaradorligi

2023-yil:

Differensial yondashuv asosida olib borilgan darslar samaradorligi foizi 60% edi. Bu ko'rsatkich pedagoglar tomonidan mukammal individual rejalashtirish mexanizmi to'la joriy etilmagani bilan izohlanadi. O'qituvchilarda vaqt va resurs cheklovlari sababli shaxsiylashtirilgan dars rejalari nisbatan kam qo'llanildi.

2025-yil:

Bu yilda diferensial darslar samaradorligi 82% ga yetdi. Bu ko'rsatkich raqamli vositalar va resurslar asosida individual o'quv rejalarini tuzish amaliyotining kengayganini anglatadi.

Tahlil: Differensial ta'limning samaradorligi oshishi o'qituvchilarning individual yondashuv malakasining oshgani, shuningdek, o'quvchilarning o'z imkoniyatlariga mos topshiriqlar olib borilgani bilan izohlanadi[3].

Innovatsion metodlar qo'llanilishi

2023-yil:

Innovatsion metodlar, jumladan loyiha asosida ta'lim, o'yin texnologiyalari va muammoli topshiriqlar orqali o'qitish samaradorligi 55% edi. Bu ko'rsatkich innovatsion metodlarni qo'llash bo'yicha pedagogik kompetensiya darajasining pastligi bilan bog'liq.

2025-yil:

Ushbu ko'rsatkich 81% gacha oshdi. Bu innovatsion metodlar bo'yicha o'qituvchilarning malakasini oshirish kurslari, seminarlar va metodik qo'llanmalar joriy etilgani natijasidir.

Tahlil: O'quvchilarda ijodiy va tanqidiy fikrlashni shakllantirish metodlari keng qo'llanilgani maqsadli ta'limiy ish samaradorligini sezilarli darajada oshirdi.

Monitoring va baholash samaradorligi

2023-yil:

O'quvchilarning yutuqlari monitoringi va baholash tizimi orqali izchil kuzatishning samaradorligi faqat 50% ni tashkil etdi. Bu nazorat vositalari va indikatorlar tizimi hali to'liq yo'lga qo'yilmagani sababli edi.

2025-yil:

Ushbu ko'rsatkich 75% gacha oshdi. Bu raqam test tizimlari, elektron baholash vositalari va individual yutuqlarni kuzatish modelining joriy etilganini ko'rsatadi.

Tahlil: Yil sayin monitoring tizimi takomillashgani tufayli o'quvchilarning bilim yutuqlarini aniqlash, tahlil qilish va shaxsiy o'quv rejasini qayta tuzish imkoniyati oshdi.

Raqamli vositalar integratsiyasi

2023-yil:

Raqamli ta'lim platformalari, elektron darsliklar va interaktiv mashqlar orqali olib borilgan ishlarning samaradorligi 48% edi. Bu raqam yanada ko'p pedagogik va texnik infratuzilma kompleksini talab qilganini ko'rsatadi.

2025-yil:

Bu ko'rsatkich 72% ga oshdi. Bu elektron darsliklar, onlayn testlar va raqamli baholash tizimlari maktab darslariga samarali integratsiya qilingani bilan izohlanadi[4].

Tahlil: Raqamli vositalar orqali o'quvchilarga mos topshiriqlar berish, ularning mustaqil ishini monitoring qilish va interaktiv metodlarni keng joriy etish iqtidorli o'quvchilarning o'quv faolligini oshirdi.

XULOSA

O'zbekiston sharoitida 2023-2025-yillar davomida iqtidorli o'quvchilar bilan maqsadli ta'limiy ish samaradorligi sezilarli darajada oshgan. Buning asosiy sabablari quyidagilardan iborat:

Aniqlash mexanizmlarining standartlashtirilishi – diagnostika vositalari va kriteriyalari joriy etildi.

Differensial va individual yondashuvning kengayishi – shaxsiy o‘quv rejalarini ishlab chiqish amaliyoti mustahkamlandi.

Innovatsion metod va raqamli texnologiyalar qo‘llanilishi – loyiha asosidagi ishlash, interaktiv mashqlar, elektron baholash.

Monitoring va baholash tizimining takomillashuvi – o‘quv yutuqlarini doimiy kuzatish va aniqlash imkoniyati oshdi.

Bu ko‘rsatkichlar iqtidorli o‘quvchilarni aniqlash va ular bilan samarali ta’limiy ish olib borishning metodik va pedagogik shart-sharoitlari to‘g‘ri yo‘lga qo‘yila boshlaganini bildiradi. Darslarda raqamli vositalar integratsiyasi pedagogik innovatsiyalar bilan uyg‘unlashib, o‘quvchilarning kompetentsiyalarini yanada chuqur rivojlantirishga imkon yaratdi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. **O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Iqtidorli yoshlarni aniqlash va yuqori malakali kadrlar tayyorlashning uzluksiz tizimini tashkil etish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PQ-4306-son Qarori (03.05.2019)** hujjat iqtidorli yoshlar (shu jumladan maktab o‘quvchilari)ni aniqlash, qo‘llab-quvvatlash va ularning bilim salohiyatini shakllantirish bo‘yicha tizimli chora-tadbirlarni belgilaydi. <https://lib.bimm.uz/items/download/8725> Library
2. **O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining farmoni “2022–2026-yillarda maktab ta’limini rivojlantirish chora-tadbirlari”** ta’lim sifatini oshirish, pedagoglarni rag‘batlantirish va zamonaviy shart-sharoitlar yaratishni nazarda tutadi. <https://lex.uz/docs/-6008663> LEX.UZ
3. **Irmuxamedova N. A. “O‘quv jarayonida pedagogik texnologiyalardan foydalanishning ilmiy-metodik asoslari”** maqola pedagogik texnologiyalar, jumladan iqtidorli o‘quvchilar bilan ishlashda innovatsion yondashuvlarni ishlab chiqish va amaliyotga tatbiq etish bo‘yicha ilmiy-metodik tavsiyalar beradi. <https://innoist.uz/index.php/ist/article/view/174> innoist.uz
4. **Sh.Abduraximov “Ta’lim jarayonida zamonaviy innovatsion texnologiyalardan foydalanish”** maqola ta’lim jarayonini zamonaviy metodlar

bilan boyitish, raqamli vositalarning o'quvchilarning faolligini oshirishdagi o'rni
haqida ilmiy tahlil beradi.

<https://worldlyjournals.com/index.php/ztdvq/article/view/11779> Worldly Journals